

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากประวัติศาสตร์ของมนุษย์ ชายและหญิงได้ร่วมกันสร้างสรค์สถาบันครอบครัว โดยการกำหนดบทบาทและระบบความสัมพันธ์ต่อกัน การกำหนดบทบาทระหว่างชายกับหญิงในระยะแรก มาจากพื้นฐานทางชีวภาพและปัจจัยทางธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม การศึกษาสังคมทั้งเกิมนำให้เราได้ทราบว่า มนุษย์ในสมัยก่อนได้เริ่มสร้างสมวัณธรรมขึ้นมา จากปัจจัยทางเศรษฐกิจ และการกำหนดบทบาทระหว่างชายกับหญิงในสถาบันครอบครัว ได้ปรับเปลี่ยนไปตามการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจในสังคม

การเปลี่ยนแปลงในระยะแรกของสังคมมนุษย์ เป็นการเปลี่ยนแปลงจากชีวิตที่บริโภคพืชผัก (herbivorous) มาสู่ชีวิตที่บริโภคพืชผักและเนื้อสัตว์ (omnivorous) ซึ่งก่อให้เกิดการสร้างสมวัณธรรมขึ้นแก่ระบบเศรษฐกิจและระบบครอบครัว การบริโภคเนื้อสัตว์ ทำให้มนุษย์ในสมัยนั้นประกอบอาชีพล่าสัตว์ แต่เนื่องจากการขาดเทคนิคความรู้ มนุษย์จึงจำเป็นต้องรวมเป็นกลุ่มผู้ล่าสัตว์ที่สามารถเร่รอนเคลื่อนย้ายไปที่ต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว (Grossman, 1970 : 35-41) และผลกระทบที่ตามมาคือ เกิดการจำแนกบทบาทภายในครอบครัวระหว่างชายกับหญิงอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น (Ayer, 1982: 43) และเมื่อพิจารณาจากลักษณะทางกายภาพ ชายจึงมีบทบาทในฐานะเป็นผู้หาเลี้ยงและจัดหาสิ่งซึ่งสนองความจำเป็นแก่สมาชิกในครอบครัว (provider role) หรือเป็นผู้รับผิดชอบในทางเศรษฐกิจ เพราะเป็นเพศที่แข็งแรงกว่าหญิง สามารถเคลื่อนย้ายไปเพื่อการล่าสัตว์ได้สะดวก ส่วนหญิงจะเป็นผู้รับผิดชอบดูแลภายในครอบครัว เนื่องจากโดยธรรมชาติ หญิงเป็นเพศที่ต้องตั้งครรภ์และให้กำเนิดบุตร ไม่อาจเคลื่อนย้ายไปที่ต่างๆ ได้สะดวก บทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัวของสตรีจึงเกิดขึ้นเฉพาะพื้นที่อันจำกัด ที่อยู่ไม่ห่างไกลจากที่พักอาศัยนัก ซึ่งได้แก่การเพาะปลูก งานเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น การจำแนกหน้าที่ (division of labor) ภายในครอบครัว จึงมีลักษณะที่แน่นอนและชัดเจน บนพื้นฐานแห่งความแตกต่างระหว่างเพศทั้งนี้ เนื่องจากเหตุผลในทางกายภาพ 2 ประการคือ (Ayer, 1982: 43)

1. เพศชาย ซึ่งเป็นเพศที่สามารถเคลื่อนย้ายได้ง่าย มีบทบาทในการหาเลี้ยง และจัดหาสิ่งจำเป็นจากภายนอก เพื่อสนองความต้องการของสมาชิกในครอบครัว
2. เพศหญิง ซึ่งเป็นเพศที่ไม่สะดวกในการเคลื่อนย้ายไปในที่ห่างไกล มีบทบาทในการรับผิดชอบภายในครอบครัว และอาจมีบทบาทหาเลี้ยงครอบครัวในเขตใกล้ที่พักอาศัย ซึ่งไม่ต้องการการเคลื่อนย้ายมากนัก

การจำแนกบทบาทระหว่างชายกับหญิงดังกล่าว ทำให้เกิดเป็นบรรทัดฐานส่วนหนึ่งของสังคม และมีผลกระทบไปถึงการจัดระบบการใช้อำนาจระหว่างคู่สมรสซึ่งสืบทอดมาจนถึงในปัจจุบัน ที่เรียกว่า "บทบาทตามประเพณี" (traditional role) เรียกกระบวนการใช้อำนาจภายในครอบครัวที่ตกอยู่กับฝ่ายชายว่า "ระบบบิดาปกครอง" (patriarchal) การกำหนดบทบาทและอำนาจระหว่างชายกับหญิงในสถาบันครอบครัว จึงยังคงมีผลกระทบมาจนถึงปัจจุบันนี้ (Burke and Weir, 1976:453)

อย่างไรก็ตาม อิทธิพลทางเศรษฐกิจดูเหมือนจะเป็นตัวการสำคัญต่อการจัดระบบอื่นๆภายในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผลกระทบจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ทางเศรษฐกิจ ทำให้เป็นการยากที่ครอบครัวจะดำรงอยู่ได้จากรายได้ของฝ่ายชายเพียงฝ่ายเดียว ปริมาณแรงงานสตรีที่ทวีสูงขึ้นอย่างรวดเร็วในประเทศต่างๆ เป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นว่าบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัวค่อยๆแปรเปลี่ยนไป จากการที่ฝ่ายชายเป็นผู้รับผิดชอบบทบาทดังกล่าวแค่เพียงฝ่ายเดียว มาเป็นการที่ฝ่ายหญิงเข้ามามีส่วนร่วมในบทบาทนี้ด้วย ผลกระทบที่ตามมาคือระบบครอบครัวที่ยึดถือประเพณีเดิมเป็นหลัก ค่อยๆแปรเปลี่ยนไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระบบการใช้อำนาจระหว่างคู่สมรสค่อยๆมีแนวโน้มไปสู่ความเสมอภาค (Smith and Reid, 1982) สถานการณ์ในการเรียกร้องสิทธิสตรีที่เริ่มเกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกาเมื่อ ค.ศ. 1960 (Scanzoni, 1979) จึงเป็นจุดสำคัญที่ทำให้มนุษยชนหันมาให้ความสนใจกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสถาบันครอบครัว และก่อให้เกิดความตื่นตัวในหมู่นักวิชาการ ที่จะศึกษารูปแบบและโครงสร้าง ตลอดจนปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสถาบันดังกล่าว ใค้มีการศึกษาวิจัยและเสนอทฤษฎีต่างๆเกี่ยวกับรูปแบบการใช้อำนาจระหว่างคู่สมรส ซึ่งท้าทายต่อการพิสูจน์ตรวจสอบข้อเท็จจริงตามที่ทฤษฎีเหล่านั้นกล่าวถึง และวิถีทางหนึ่งที่จะตรวจสอบได้

สมมติฐานว่า... (Handwritten text at the bottom of the page)

ก็คือ การศึกษาบทบาทของผู้หาเลี้ยงครอบครัว ทั้งนี้เนื่องจากบทบาทดังกล่าวเป็นสิ่งเชื่อมโยงระหว่างระบบสังคม 2 ระบบเข้าด้วยกัน คือระบบเศรษฐกิจและระบบครอบครัว (Bates, 1960) บทบาทของผู้หาเลี้ยงครอบครัวจึงเป็นจุดสำคัญ ที่จะศึกษาการเปลี่ยนแปลงบทบาทอื่นๆของสมาชิกในสถาบันครอบครัวอันเป็นผลเกี่ยวเนื่องมาจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่จะเสริมสร้างความเข้าใจในเรื่องการจึกระเบียบของสังคมมนุษย์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความแตกต่างในบทบาทการหาเลี้ยงครอบครัวระหว่างคู่สมรสของครอบครัวในเขตกรุงเทพมหานคร อันมีผลเกี่ยวข้องกับลักษณะการใช้อำนาจระหว่างคู่สมรส เกี่ยวกับการตัดสินใจในกิจกรรมต่างๆของครอบครัว
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องต่อความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัว กับการใช้อำนาจของคู่สมรส ในการตัดสินใจเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆของครอบครัว ซึ่งได้แก่ ลักษณะอาชีพ รายได้ ระดับการศึกษาของคู่สมรส และวงจรชีวิตของครอบครัว (family-life cycle)
3. เพื่อศึกษาลักษณะโดยทั่วไปในการใช้อำนาจระหว่างคู่สมรสเกี่ยวกับการตัดสินใจต่อกิจกรรมต่างๆของครอบครัว ในสังคมเมืองกรุงเทพมหานคร

ขอบเขตของการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ได้แก่คู่สมรสในกรุงเทพมหานคร จำนวน 350 ครอบครัว ซึ่งคัดเลือกโดยวิธี purposive sampling อันเป็นการคัดเลือกจากคุณลักษณะในการหาเลี้ยงครอบครัวของคู่สมรส ซึ่งจำแนกออกเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มที่ภรรยามีบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัวมากกว่าสามี กลุ่มที่สามีและภรรยา มีบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัวอย่างเท่าเทียมกัน และกลุ่มที่สามีมีบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัวมากกว่าภรรยา นอกจากนี้ยังได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาคุณสมบัติอื่นๆ เช่น อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษา และอายุบุตร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. การตระหนักถึงความสำคัญของบทบาทการหาเลี้ยงครอบครัวของกลุ่มสมรส ที่มีการใช้อำนาจระหว่างคู่สมรส ในการตัดสินใจเกี่ยวกับกิจกรรมด้านต่างๆของครอบครัว
2. การสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับลักษณะการใช้อำนาจระหว่างคู่สมรส ในการตัดสินใจเกี่ยวกับกิจกรรมด้านต่างๆของครอบครัว ซึ่งผันแปรตามปัจจัยทางเศรษฐกิจ การศึกษา และวงจรชีวิตของครอบครัว (family-life cycle)
3. การตระหนักถึงบรรทัดฐานของสังคม ที่ยังคงอิทธิพลบางประการ ต่อโครงสร้างของสถาบันครอบครัว
4. การเสนอผลงานวิจัยเบื้องต้น เกี่ยวกับรูปแบบการใช้อำนาจระหว่างคู่สมรส ในสถาบันครอบครัวของสังคมไทยเขตนครหลวง เพื่อเพิ่มพูนงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ และเป็นข้อเสนอพื้นฐานสำหรับงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ต่อไป

คำจำกัดความ

ครอบครัว	ความหมายที่ใช้ในการวิจัยนี้ หมายถึงครอบครัวหน่วยกลาง (nuclear family) ที่ประกอบด้วย สามี ภรรยา และบุตร ในครัวเรือน
การหาเลี้ยงครอบครัว	หมายถึงบทบาทของสามีหรือภรรยาในทางเศรษฐกิจของครอบครัว ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถจัดหา หรือให้ใครมาซึ่งสิ่งจำเป็นต่อการอยู่รอดของสมาชิกในครอบครัว
อำนาจระหว่างคู่สมรส	หมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถของกลุ่มสมรส ที่จะมียุทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของอีกฝ่ายหนึ่ง หรือคู่สมาชิกคนอื่นๆ ในกิจกรรมด้านต่างๆของครอบครัว